

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

СГ НТМ «Новий курс»

НОВИЙ КУРС • WWW.NEWROUTE.ORG.UA

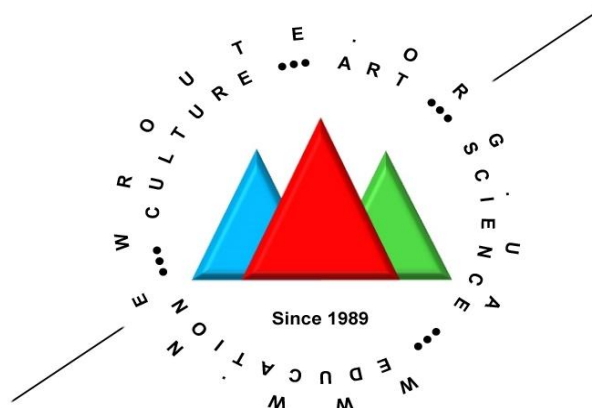
НАНМ УКРАЇНИ • WWW.NEWROUTE.ORG.UA/NANMU

ISBN 978-617-7886-73-9

DOI: 10.61718/mon202506

Publisher ID: 7886

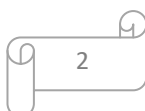

СОЦІАЛЬНІ ТА ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА СВІТУ

Коллективна монографія

Харків • СГ НТМ «Новий курс» • 2025

Національна академія наук і мистецтв України www.newroute.org.ua/nanmu • Збірник «Соціально-гуманітарний вісник» www.newroute.org.ua/sgv • Журнал «Креативний простір» www.newroute.org.ua/crp • Часопис «Нотатки сучасної науки» www.newroute.org.ua/nsn • Журнал «Advanced top technology» www.newroute.org.ua/att • Колективна монографія www.newroute.org.ua/kmnk • Підвищення кваліфікації www.newroute.org.ua/pkv • Видавництво www.newroute.org.ua/pub • Творчі конкурси www.newroute.org.ua/art • Наукові конкурси www.newroute.org.ua/sci Репозитарій www.newroute.org.ua/rep

УДК 001:1
С70

Соціальні та гуманітарні аспекти сталого розвитку України та світу: кол. моногр. – Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2025. – 127 с.

ISBN 978-617-7886-73-9
DOI: 10.61718/mon202506
www.newroute.org.ua

Рецензенти

Штулер Ірина Юрївна, доктор економічних наук, професор,
перший проректор ВНЗ «Національна академія управління»

Погоріла Світлана Григорівна, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри славістичної філології, педагогіки і методики викладання
Білоцерківського національного аграрного університету

Гетьман Ірина Анатоліївна, кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри комп'ютерних інформаційних технологій
Донбаської державної машинобудівної академії

Харченко Артем Вікторович, кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри мистецької освіти та гуманітарних дисциплін
Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського

Рекомендовано до друку вченою радою наукової установи
Соціально-гуманітарна науково-творча майстерня «Новий курс»
(протокол № 6мн-2025 від 28.06.2025)

Видавець СГ НТМ «Новий курс» – діяльність у науковій, видавничій,
освітній, творчій, інформаційній сфері з 1989 року.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції:
ДК № 8013 від 22.11.2023. Зареєстровано у Global Register of Publishers.
Ідентифікатор видавця 7886. www.newroute.org.ua

Колективна монографія присвячена актуальним питанням розвитку сучасного суспільства. Досліджуються проблеми в таких сферах як: освіта, фізична культура, спорт, культура і мистецтво, дизайн, релігієзнавство, історія, філософія, культурологія, журналістика, філологія, богослов'я, економіка, політологія, психологія, соціологія, міжнародні відносини, суспільні комунікації, охорона здоров'я, соціальна робота, соціальне забезпечення, оподаткування, фінанси, банківська справа, страхування, менеджмент, маркетинг, підприємництво, торгівля, біржова діяльність, легка промисловість, видавництво, поліграфія, готельно-ресторанна справа, екологія, туризм тощо. Монографія буде корисною науковцям, викладачам, здобувачам освіти, а також широкому колу осіб, які цікавляться питаннями розвитку сучасної науки та практики. Колективна монографія оприлюднюється за результатами проведення науково-практичної конференції «Трансформація світу: минуле, сьогодення, майбутнє», участь дистанційна. За результатами проведення конференції та оприлюднення рукописів автори отримують електронні сертифікати. Сертифікати оприлюднюються за адресою www.newroute.org.ua (згідно Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800).

www.newroute.org.ua

Опубліковано на основі ліцензії Creative Commons Attribution License.

© СГ НТМ «Новий курс», 2025
© Автори, 2025

Зміст

Стор.

Передмова.	...	6
Розділ перший.		
Освітні, культурно-мистецькі, спортивно-оздоровчі та соціальні аспекти: освіта, фізична культура, спорт, охорона здоров'я, культура і мистецтво, суспільні комунікації та соціальна робота.	...	7
1.1. <i>Христова Тетяна Євгенівна, Сопотницька Олена Валеріївна, Непіша Олександр Вікторович</i> Оздоровча фізична культура: ключ до відновлення та інтеграції осіб з обмеженими можливостями	...	7
1.2. <i>Коваленко Людмила Євгенівна</i> Штучний інтелект як виклик для розвитку культури	...	11
1.3. <i>Непіша Олександр Вікторович</i> Методика вивчення форм рельєфу на навчальній практиці з геоморфології студентів-географів	...	18
1.4. <i>Подольак Михайло Володимирович</i> Current status of training future veterinary doctors for foreign language communication in higher education institutions of Ukraine	...	20
1.5. <i>Lemberskyi Oleksandr Yuriyovych, Lysenko Yelizaveta Andriivna, Mikhailova Nina Vyacheslavivna</i> Conceptual ideas of the “New Ukrainian School” reform in the light of ukrainian pedagogical educational system today	...	33
1.6. <i>Koryahin Viktor Maksymovych, Shypka Oksana Romanivna</i> Role and state of physical and technical preparedness of highly qualified basketball players	...	49
1.7. <i>Аріф Гулієв, Чекалюк Вероніка</i> Нація і лідер: як особистість творить державу	...	53
Розділ другий.		
Історико-філософська, культурологічна, філологічна та літературознавча специфіка: релігієзнавство, історія, археологія, філософія, культурологія, журналістика, філологія, література.	...	61
2.1. <i>Yaroslava Fedoriv, Iryna Pirozhenko, Alla Shuhai</i> Investigating elliptical sentences as indicators of empathy: a comparative study of human and ai discourse	...	61
Розділ третій.		
Особливості розвитку бізнесу, адміністрування, юриспруденції та соціальних наук: економіка, політологія, психологія, соціологія, міжнародні відносини, публічне управління, адміністрування, право, цивільна та національна безпека, облік, оподаткування, фінанси, банківська та біржова діяльність, страхування, менеджмент, маркетинг, підприємництво, торгівля.	...	84
3.1. <i>Поліщук Ірина Романівна, Вигівська Вероніка Юріївна</i> Статистична оцінка спеціалізації митних складів митниць в період військового стану	...	84

Розділ перший

Освітні, культурно-мистецькі, спортивно-оздоровчі та соціальні аспекти: освіта, фізична культура, спорт, охорона здоров'я, культура і мистецтво, суспільні комунікації та соціальна робота

УДК 796.0111-056.29

Христова Тетяна Євгенівна

Доктор біологічних наук, професор

ORCID: 0000-0003-1621-695X

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Сопотницька Олена Валеріївна

ORCID: 0000-0003-2527-5097

Кандидат педагогічних наук, доцент

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Непша Олександр Вікторович

ORCID: 0000-0003-3929-9946

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

1.1. Оздоровча фізична культура: ключ до відновлення та інтеграції осіб з обмеженими можливостями

Інвалідність є серйозною глобальною проблемою, що вимагає ефективних рішень для соціальної та фізичної адаптації осіб з обмеженими можливостями. Оздоровча фізична культура відіграє ключову роль у відновленні рухових функцій і профілактиці гіпокінезії. Систематичні заняття сприяють не лише покращенню фізичного стану, а й соціальній інтеграції та психологічній стабільності. Комплексний підхід із залученням фізіотерапії, масажу, адаптивного спорту та родинної підтримки забезпечує ефективну реабілітацію. Ключові слова: особи з обмеженими можливостями, лікувальна фізична культура, оздоровча фізична культура, гіпокінезія, адаптація.

Актуальність. В умовах зростання кількості осіб з інвалідністю, особливо серед новонароджених та осіб з порушеннями опорно-рухового апарату, зростає потреба в ефективних, доступних і соціально значущих методах реабілітації. Оздоровча фізична культура стає не лише засобом фізичного відновлення, а й важливим інструментом соціальної інтеграції та підвищення якості життя.

Мета статті: проаналізувати значення оздоровчої фізичної культури для фізичної, психоемоційної та соціальної реабілітації осіб з обмеженими можливостями, а також обґрунтувати ефективність комплексного підходу у відновленні рухових функцій.

Виклад основного матеріалу. Оздоровча фізична культура для осіб з обмеженими можливостями – це не просто комплекс вправ, а цілісний і систематичний процес, що ґрунтується на повторному навчанні рухових навичок та поступовому відновленні втрачених рухових здібностей. Ефективність цих заходів значно підвищується в рамках комплексного підходу, який обов'язково включає:

1. Фізіотерапію (застосування фізичних факторів (тепла, світла, електричного струму) для лікування).
2. Тренажерні заняття (використання спеціалізованого обладнання для дозованого навантаження м'язів).
3. Різні види масажу (механічний вплив на тканини для покращення кровообігу та тонусу).
4. Лікувальну фізичну культуру (ЛФК) (індивідуально підібрані вправи з терапевтичною метою).
5. Сприятливий психоемоційний клімат (тепла атмосфера та підтримка, що сприяють позитивному настрою та почуттю соціальної повноцінності).

Головна мета комплексної фізичної реабілітації полягає у розробці та впровадженні методик, що прискорюють відновлення життєво важливих рухових дій та навичок, необхідних у побутовій та трудовій діяльності осіб з обмеженими можливостями. Це прагнення не лише до функціонального відновлення, а й до максимальної самостійності та активної участі у суспільному житті.

Для досягнення цієї мети перед оздоровчою фізичною культурою стоїть низка завдань, які можна поділити на три рівні:

1. Загальнооздоровчі завдання:

- зміцнення здоров'я та формування позитивних емоцій;
- розвиток фізичних якостей та удосконалення рухових навичок (зокрема сили, витривалості, гнучкості й координації);

• зміцнення захисних функцій організму щодо впливів зовнішнього середовища (імунна система, здатність до терморегуляції);

- виховання свідомого ставлення до систематичних занять і дотримання лікувально-фізичної програми.

2. Корекційно-специфічні завдання:

- безпосереднє відновлення порушених рухових здібностей;
- запобігання атрофії м'язів та підвищення їхньої скорочувальної здатності;
- профілактика та лікування контрактур суглобів;
- формування навичок самостійного пересування та самообслуговування;
- розвиток трудових навичок, що сприяють корекційним рухам.

3. Індивідуалізовані завдання:

• створення точної системи дозованого рухового навантаження для розвитку компенсаторних механізмів;

- розробка діагностичних та нормативних вимог для оцінки прогресу рухових здібностей;
- планомірна корекція занять з урахуванням індивідуальних особливостей та обмежень.

Успішна реабілітація залежить від взаємодії кількох ключових факторів:

• соціальний фактор (суспільство має забезпечити доступну інфраструктуру, інтеграційні програми та позитивне ставлення до осіб з обмеженими можливостями);

• побутовий фактор (сім'я повинна надавати психологічну підтримку та створювати умови для самостійної побутової та трудової діяльності);

• спеціальний фактор (доступність кваліфікованих фахівців (реабілітологів, фізіотерапевтів), амбулаторних баз та сучасного обладнання).

У сучасному світі повна реабілітація осіб з обмеженими можливостями є надзвичайно важливою. Серед усіх реабілітаційних засобів, спеціально підібрані фізичні вправи є найбільш доступним та економічно вигідним інструментом.

Особливо гостро проблема стоїть для осіб з обмеженими можливостями, які мають обмежену рухливість. Дефіцит рухової активності, викликаний патологіями опорно-рухового апарату, призводить до розвитку так званої гіпокінетичної хвороби. Цей стан характеризується недостатньою кількістю рухів (гіпокінезія) та зниженням сили м'язів (гіподинамія). Їхній кумулятивний вплив викликає низку негативних наслідків:

1. Дистрофічні та дегенеративні зміни в системі опорно-рухового апарату (наприклад, остеопороз, м'язова атрофія).

2. Зниження м'язового тону та розлади координації рухів.

3. Обмеження рухливості суглобів (контрактури) і неправильне розташування кісткових структур.

4. Порушення обмінних процесів, що призводить до надмірної маси тіла.

5. Ослаблення м'язів черевного преса, що негативно впливає на процеси травлення.

6. Погіршення роботи серця та зменшення сили його скорочень.

7. Зниження життєвої ємності легень і вентиляції, розвиток кисневого голодування (гіпоксії).

8. Скорочення об'єму крові, що циркулює, і недостатнє забезпечення тканин киснем [2, 4].

Гіподинамія та гіпокінезія не лише знижують функціональні можливості та професійну придатність, а й безпосередньо впливають на тривалість життя.

Оздоровча фізична культура – ефективний засіб профілактики та реабілітації. У зв'язку з цим профілактика гіподинамії у людей з обмеженими можливостями має особливу важливість. Серед різноманітних чинників, що впливають на стан здоров'я, оздоровча фізична культура посідає провідне місце. Це зумовлено її комплексним впливом не лише на опорно-руховий апарат, а й на психологічне самопочуття. Фізкультура та спорт виступають ефективними засобами фізичної, психоемоційної й соціально-адаптаційної реабілітації [1, 3].

Завдяки активному впливу на організм, поліпшенню фізичної форми, розширенню соціальних контактів і розвитку змагального духу, оздоровча фізкультура і спорт створюють сприятливе середовище для загального оздоровлення. Це не лише фізичне тренування, а й важливий чинник соціалізації, самореалізації й формування позитивного світогляду.

Активний вплив на організм, що сприяє підвищенню рівня фізичної підготовки, розширенню кола спілкування та стимуляції «духу змагання», робить оздоровчу фізичну культуру та спорт справжнім оздоровчим середовищем. Це не просто тренування, а й соціалізація, самоствердження та формування активної життєвої позиції.

Визнано, що одним із перших етапів та водночас необхідних компонентів оздоровчої фізичної культури є власне оздоровча фізична культура. Вона виконує функцію систематичної фізичної підготовки, зокрема, осіб з обмеженими можливостями з дитинства, до практичного життя. У ході занять оздоровчою фізичною культурою активно формуються важливі особистісні якості особи з обмеженими можливостями: воля, наполегливість, здатність долати труднощі, що є критично важливим для успішної адаптації та інтеграції.

Основу оздоровчої фізичної культури для осіб з обмеженими можливостями становлять методи корекційно-компенсаторного характеру. Незалежно від типу інвалідності, вона спрямована на виконання загальних оздоровчих завдань, що включають поліпшення загального фізичного стану та відновлення втрачених або порушених функцій організму. Це включає: фізичне оздоровлення, створення умов для правильного фізичного розвитку, загартовування, корекція соматичного стану (дихання, серцево-судинна система).

Виховні завдання сприяють формуванню таких рис характеру, як воля, наполегливість, колективізм, організованість, активність, сміливість тощо. Вони стимулюють психічний розвиток, покращуючи увагу, пам'ять, спритність, орієнтацію та інтелект, руйнуючи застарілі стереотипи.

Раніше вважалося, що розвиток основних фізичних якостей (сили, спритності, швидкості, витривалості) у осіб з обмеженими можливостями недоцільний через комплексні ураження та уявну неможливість повноцінної адаптації. Проте сучасні підходи доводять протилежне.

Реалізація освітніх завдань щодо формування рухових умінь і навичок у роботі з людьми з обмеженими можливостями передбачає, передусім, підтримку природного процесу розвитку вікових моторних функцій. Водночас важливо забезпечити формування таких рухових умінь і навичок, які особа не може засвоїти самостійно через наявність патологічних змін у руховій сфері – поширеного явища серед усіх категорій осіб з обмеженими можливостями.

У процесі багаторазового повторення вправ поступово вдосконалюються моторне та сенсорне орієнтування. Первинне розмите порушення з часом трансформується у чітко диференційований руховий імпульс, а неструктурована, загальна рухова реакція набуває точності та контрольованості.

У сфері оздоровчої фізичної культури для осіб з обмеженими можливостями вирішується комплекс спеціальних корекційних завдань, які мають самостійну цінність, проте тісно взаємопов'язані між собою. Передусім це завдання, спрямовані на компенсацію основного порушення та виправлення вторинних відхилень, що виникли внаслідок основного захворювання. Вони передбачають виконання таких рухових завдань, що розвивають: м'язово-суглобове чуття (кінестезія), орієнтацію в просторі і часі, ступінь напруги і розслаблення м'язів, контроль над м'язовим тонусом, пам'ять на послідовність рухів та якість їх виконання [5].

Рационально підібрані та дозовані фізичні вправи виступають потужними стимулювальними імпульсами, які надходять до різних відділів центральної нервової системи. Вони здатні впливати на баланс збудження та гальмування в корі головного мозку, сприяючи перебудові патологічних умовних рефлексів, сформованих у результаті захворювання.

Особливістю роботи з особами з обмеженими можливостями є потреба у виділенні спеціальних вправ, спрямованих на активізацію рухової діяльності, розвиток координації та стимуляцію вестибулярного апарату. У роботі з людьми без порушень ці елементи зазвичай інтегруються в загальні фізичні вправи. Проте у випадку з порушеннями рухового включення, координації та рівноваги, які можуть бути глибокими, загальні вправи виявляються малоефективними. Саме тому необхідно застосовувати спеціалізовані корекційні вправи, спрямовані на компенсацію та відновлення цих функцій.

В оздоровчій фізичній культурі осіб з обмеженими можливостями виділяють дві основні групи вправ: загально-підготовчі (загально-розвиваючі) вправи та спеціальні вправи [6].

Виділяють такі основні форми оздоровчої фізичної культури осіб з обмеженими можливостями (табл. 1).

Таблиця 1

Основні форми організації оздоровчої фізичної культури осіб з обмеженими можливостями

Форми оздоровчої фізичної культури	Зміст оздоровчої фізичної культури
Самостійні заняття фізичними вправами	Включають ранкову гігієнічну гімнастику, прогулянки, ближній туризм, корекційні заняття з використанням методичних матеріалів. Заохочення самостійності та відповідальності.
Лікувальна фізична культура та корекційні заняття	Проводяться в лікувально-санаторних установах та реабілітаційних центрах під наглядом фахівців.
Заняття доступними видами спорту	В групах і секціях громадських фізкультурних організацій (наприклад, паралімпійські види спорту).
Виробнича гімнастика	Для осіб, зайнятих у сфері матеріального виробництва та служби побуту, адаптована до умов праці
Адаптивний спорт	Організація та проведення змагань з доступних видів спорту. Це важливий компонент для соціальної інтеграції, підвищення самооцінки та розвитку змагального духу.

Ранкова гігієнічна гімнастика заслуговує особливої уваги як важлива щоденна звичка. Її рекомендується виконувати щоденно до сніданку протягом 10-20 хвилин. Тривалість занять визначається індивідуально – залежно від характеру і ступеня патології, функціонального стану та віку людини з інвалідністю. Основною метою таких вправ є адаптація організму до переходу з фізіологічного стану спокою до активнішого ритму повсякденного життя, включаючи побутову та професійну діяльність. Заняття зазвичай проходять у палатах, холах, залах лікувальної фізкультури або на відкритих спортивних майданчиках – під наглядом інструктора ЛФК у груповому форматі. Їх також можна проводити вдома – самостійно або за допомогою родичів. Вправи виконуються у зручному положенні: сидячи на стільці, у кріслі-каталці чи стоячи у спеціальних фіксуєючих пристроях. Навантаження підбирається індивідуально – з урахуванням рівня травм, віку, фізичного стану й загального рівня підготовки.

Висновки. Оздоровча фізична культура осіб з обмеженими можливостями – це не просто комплекс вправ, а багатогранна система, що поєднує медичні, педагогічні та соціальні аспекти. Вона спрямована не лише на фізичне відновлення, а й на повну соціальну інтеграцію, підвищення якості життя та забезпечення можливості для самореалізації. Успіх цього процесу залежить від скоордованих зусиль фахівців, родини та суспільства в цілому, а також від активної участі самої особи з обмеженими можливостями. Інвестиції у оздоровчу фізичну культуру та реабілітацію є інвестиціями в більш гуманне та інклюзивне суспільство.

Джерела.

1. Адаптивне фізичне виховання : навч. посібник / уклад.: Осадченко Т. М., Семенов А. А., Ткаченко В. Т. Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. 210 с.
2. Борецька Н. О. Адаптивне фізичне виховання: навч.-метод. посіб. Миколаїв: МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2019. 216 с.
3. Лисецька О. Я. Фізична культура і спорт як засоби соціальної адаптації осіб з обмеженими можливостями. *Наука і освіта*. 2012. № 2. С. 62-65.
4. Соколенко О. І. Адаптивна фізична культура : навч.-метод. посіб. для магістрантів спеціальності «Фізичне виховання». Старобільськ : ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2015. 154 с.
5. Трояновська М. М. Адаптивна фізична культура: навч.-метод. посіб. для студентів факультетів фізичного виховання. Чернівці, 2018. 104 с.
6. Христова Т. Є., Карабанов Є. О. Методичні рекомендації до семінарських занять з дисципліни «Адаптивна фізична культура» для студентів магістратури спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура). Мелітополь: ФОП Силаєва О. В., 2018. 46 с.